قوبادی جەلیزادە، یان ڕەنگڕێزی شیعری ناوچەگەرایی لە شاکاری گەردوونییەتیدا... فازیل شەوڕۆ

چەمکی ئەدەبیی ناوچەگەرایی، دەوارەکە کە بەرھەمی ھەرچی قەڵەم ھەیە ـــ بەدەر لە زمان و شێواز و ئاست و بیرۆکە و خەیاڵ..، لە ژێر ئەستوونگی خۆیدا کۆ دەکاتەوە. بە واتایەکی دیکە، کە بەرھەمی ئەدەبی، بە شیعریشەوە، زادەی کانیاو و گۆکان و شەپۆڵ و کێڵگە و کازیووەی دەڤەر و ناوچە و ھەرێمێکی دیاری کراون لەم گەردوونە بێسنوورەدا. ئەوەی سنووربەند و شوورەی ئەو لۆکاڵییە دەشکێنێت و دەیگەیەنێتە دوورترین خاڵ کە مرۆڤ پێی لەسەر دانابێ، نە ئامرازە پێشکەوتووەکانی میدیا و نە ئامێرە تەکنەلۆژیا سەردەمییەکانن، بەڵکوو ئەدەبییەتی ئەو ئەدەب و شیعرییەتی ئەو شیعرەیە. ناوچەگەڕایی لە ئەدەبدا ـــ شیعریش وەک پەریزادی ئەو ئەدەبە، چەمکێکی پیرۆز و مەزن و داھێنەرانەیە، نەک ھەڵگری خەوش و کەمایەسی و گرێ و پاشاگەردانی.

دیارە، ئەدەبیی ناوچەگەرایش، بەبێ هزر و خەیاڵ و داھێنانی ئەدیبی ئەو ناوچەیە مەیسەر نابێ. جا چونگە ناوونیشانی بابەتەکەمان، شیعر و قوبادی جەلیزادەیە، لێرەوە دەپەڕێنەوە بۆ کەناری دەقە شیعرەکانی ئەو شاعیرە بەھرەمەندە.
قوبادی جەلیزادە، وەک شاعیر، بەرھەمەندێکی ڕەسەنی پر توانست و داھێنەر و نوێخوازیی ئەدەبی ھاوچەرخی کوردییە. توانستی لە داڕشتنی دەقە شیعرەکانیدا، ڕێچکەشکێنە؛ لە داھێنانی شیعری نوێدا، قەڵەمێکی لاسانەکراوەیە؛ لە نوێخوازیشدا، تخوبی نوێخوازانی سەردەمی خۆی بەزاندووە. ڕوونتر بڵێین، ئەو سێ کوچکە خولقێنەرەی ئەدەبیی زیندوو، ڕێخۆشکەرن بۆ داڕشتنەوەی پێناسەی شیعریی ئەو قەڵەمە لەم وشانەدا:
جەلیزادە؛ دیاردەیەکی شیعری سەربەخۆی ئەدەبیی کوردی و ئاسۆیەکی واڵای دونیای شیعریی گەردوونییە لەم چەرخەدا. دیاردەیەک، بە واتای نەخشەساز و داڕێژەر و بونیاتنەری ڕێچکەیەکی (پێشتر نەبووی) شیعری کوردییە. ئاسۆ و واڵا گەردوونییەکەشی لە چوار بنەمای ئەدەبیدا، بە گەشی دێنە بەرچاو: کەرەستە شیعرییەکانی گەردوونین،

لە مرۆڤ و زیندەوەر و بەگیانەکاندا؛ زمانی ئاخاوتنی شیعریی، کەی زمانەکانی گەردوونە بۆ زمانی بە زمانەکانیشەوە؛ ناوەڕۆکی شیعریی دەقەکانی، هەست و سۆزیی شیعریی، بەمیکیاژ و دەمامکی مرۆڤەکانە لە هەر کوێیەک بن؛ دەنگدانەوەی دەروونیی قەڵەمەکەشی، وورووژێنەری دەروونی خوێنەرە، بە هەموو ڕەگەز و تەمەن و توێژ و چینەکانەوە.

لە ڕەخنە و ڕەخنەکاریی شیعری کوردیی هاوچەرخدا ــــ سەرەڕای هەژاریی ئەدەبیی کوردی لەم بوارەدا تا ڕادەیەک، بەختی جەلیزادە خەواڵوو نییە و فرە ڕەنگ، قەڵەمکارییان لە دەقە شیعرەکانیدا کردوە. ئەلهەقی، بەرهەمی باشیشیان تێدا هێنیوەتەوە،

بەڵام…

ئەگەر بە چاوی قوبادناسەکی بە سەلیقە و ئەزموونداری و شارەزا لە ئەدەبی جیهانی، هەڵسەنگاندنەکی زانستییانە بۆ نووسین و لێکۆڵینەوە و ڕەخنەکان بکەین، بێوژدانی نییە بڵێین:

دەقە شیعرەکانی جەلیزادە، وەکو قەسرەکی گەورەی چەند نهۆمی سەردەمی سەدەکانی ناوەندی (ڕۆما)یە، ئەوەی دەربارەی ئەو قەسرە نووسراوە و گوتراوە، وەک ئەوە وایە، هەر لە یەک پەنجەرەوە سەرمان بەو قەسرە گەورەیەدا گرتبێ و کەوتبینە وەسفکردن و پەسنکردن و کەشفکردنی !

تە بڵێی، ئەو هەڵسەنگاندنە، ناهەقی تێدا نەکرابێ؟!

باوەڕ مەکە! بە هەموو هزر و ئیدراک و ئەقڵەوە ئەم وشانە تۆمار دەکەم. لە توانای قەڵەمی ڕەخنەکارەکانیش کەم ناکەمەوە. ڕەنگبێ، جیاوازیمان، هەر ئەوەبێ تۆ لە گۆشەیەک و من لە گۆشەیەکی دیکەوە، سەیری ناوەوەی ئەو قەسرە دەکەین.

من ئەو شاعیرە، وەک ڕەنگڕێژەک دەبینم، شیعرییەتی ناوچەگەرایی (کە بە زمانی کوردی لە باشووری کورستاندا دەنووسێ)، جارەکی دیکە ڕەنگبکاتەوە و شێوە ودیمەن و جوانی و ڕەونەقەکی شاکارانەی ئەدەبیی ئەوتۆی بە بەردا بکات، کە هەموو خەسڵەتەکانی گەردوونییەتی پێ ڕەوا ببینێ.

دەزانم، خودی شاعیر، دڵخۆشە کە ڕەخنەکاران ئەو وەک (پاشا یان سوڵتانی شیعری ئیرۆتیکی کوردی) دەناسێنن. ــــ ئەم نازناوە درووستە و ستایشیش نییە.

بەڵام، پێناسەی تەواو و تەکمیلی جەلیزادەش نییە!

خوێندنەوەی ئیرۆتیکی و توێژینەوە لە شێواز و شیتەڵکاری و توێکاریی لە هونەرکاری و سنعەتی ئیرۆتیک، لە دەقە شیعرەکانی جەلیزادەدا، لە پێناو کەشفکردن و ڕاڤکردنی خودی ئیرۆتیک و ئیرۆتیکا، فەریکە خوێندنەوە و زۆر توێژینەوەیە.

بۆچی؟

چونکە، ڕەخنەکاری کارامە، دەتوانی لەو دیوی ئەو دەقە ئیرۆتیکیایانە، چەندان جیهانی دیکە کەشف بکات، کە شاعیر، بە جددی و بە فیعلی کاری تێداکردوون، وەک: جیهانی ژن وەک مرۆڤ، جیهانی پیاو وەک ژنکوژ، جیهانی ئازارەکانی مێینە. جیهانی بکوژانی ژینگە و ئازادی و ژیان و ئایندە و منداڵ و وەچە و خۆشەویستی…تاد .
میکیاژکردن و پەیداهەڵگوتن بە بەگە و دەستەواژە و ڕستە ئیرۆتیکییەکانی وەک" قاچە درێژ و لووسەکانت؛ گۆی مەمکەکانت؛ دەمە پڕ شەونمی سەر تووکە بەڕەکەت؛ گەڕا هەنجیری نێو ڕانەکانت؛ بمکە بە دووش لە حەمامەکەتدا…"، خوێندنەوەی هەرزەکارانەن.
زۆربەیجار پەیامەکانی شاعیر، لە دیوی سنووری دەقەکەدا دەدۆزرێنەوە، کە ئەو بە ئەنقەست لەوەی شاردونەتەوە. ئەم کەشفکردنەش ئەزموون و زانست و لێزانی گەرەکە.
هەرچەندە، شیعر، هەر یەک زمانی هەیە و مەحاڵە تەرجەمە بتوانێ دەقە شیعرەک، کت و مت وەک هەیە، بگەیەنێتە خوێنەرێکی غەیری ئەو زمانەی دەقەکەی پێنووسراوە، بەڵام لە تێگەیشتن و حاڵی بوون لە زمانی جێلیزادە، دەکرێ بە ئاسانی پەیامی شاعیر بگەیەندرێتە خۆ خوێنەرانی ئەم جیهانە، جا بە هەر زمانێک بدوێن. ئەمەش لەبەر ڕۆشنایی گەروونییەتی جۆری بابەتەکانییەتی لە ناوەڕۆکدا:
کۆڵبەڕێک بە خۆی و باری وڵاغەکەوە، لەسەر پشتی، بە جووتە کەوشێکی دڕاو، لە ناو بەفر و سەهۆڵ، لە ژێر قرمژنی دەستڕێژی گوللەدا، ڕێی سەختترین کوێستانی سەر سنوور، شەق دەکات، لە پێناو پارەوە نانێک بە منداڵە برسییەکانی. ئەم دیمەنە، قەت لەم سەدەیەدا، لە هیچ شوێنێکی ئەم جیهانەدا نابینرێ و دووبارە نابێتەوە، غەیری سەر سنوورە دەستکردەکانی نیشتیمانەکەی شاعیر نەبێ، بەڵام، ئەو هەندە وەستایانە، ئەم دیمەنە بە شیعردەکات کە کابرایەکی کۆڵۆمبی لە توولە ڕێیەکی دێیەکەی خۆیدا لە کۆلمبیا، یان مێرمنداڵیکی سووری لە پێدەشتی گۆلاندا، یان ژنێکی ئەرژەنتینی لە کۆڵانەیەکی بوێنس ئایرسدا، هەمان موعاناتی هەبێ، بەڵام بە شێوەیەکی جیاوازتر.
ئەمە، زمانی وەرگێڕانی دەقەکە هاسانتر دەکات. گەردوونییەتی ئازار و ژان و خۆشەویستی و ڕق و برسییەتی، جوان جوان لە نێو دەقەکانیدا تونێندراونەتەوە، لە بەریەک دەرهێنانەوەیان ئەستەمە. ئەمەش گەردوونییەتی بوونی مرۆڤە. بەیە ناسینەوەی جێلیزادە، تەنها بە تاجی ئیرۆتیکای سەر سەری دەقە شیعرییەکانی، غەدرێکی گەورەیە،.
ناهەقییە دەرهەق ئەو هەموو شاکارانەی کە ژان و خەون و ئایندەی مرۆڤ و ژینگە و نیشتمان و گەردوون لە خۆدەگرن، شاکارگەلێک کە بە خوێنی خۆی نووسیویەتی و چەقۆی تیژی لەسەر ملڕاگیراوە، بەڵام ئەو، لەوخوێنەی خۆی خۆشبووە، لە پێناو کیژۆڵەی دەقە شیعرێکی چاوگەش!

گەشترین خاڵی درەوشاوە لە شیعرەکانی جەلیزادە لەوەدایە، کە ئەو ڕۆحە، ئەو پەیامە، ئەو مرۆڤدۆستی و مرۆڤبینییە، گەردوونییە لە زۆربەی دەقەکانیدا بوونیان هەیە. کەواتە ڕەنگڕێژی دەقە لۆکاڵییەکانی بۆ شاکاری گەردوونی پڕ بە پێستییەتی، کاتێک دەقەکانی تەرجەمە دەکرێن بۆ زمانەکانی دیکە.
هەر کاتێک ئەوەمان کرد، ئەوا قوباد لە ناوچەگەرییەتی دەردێت و گەردوونییەتی شیعری بۆ خۆی زامن دەکات. واتا، شیعری کوردی لەو دیوی ئەو کەژ و شاخ و داخەدا، دەگاتە هەموو جیهان. حەتەمن، ئەو کات، ڕەخنەکاران و شیعرناسان، حەقی ئەو شاعیرە ناخۆن و پاداشتی دەدەنەوە!
هەر لە میانەی، جەلیزادە، وەک دیاردەی شیعریی و ئاسۆی واڵای دونیای شیعریی گەردوونییەوە، ئەو ئیزافەیەش دەکەم: زمانی شیعری جەلیزادە، گەرچی بە ڕوواڵەت، تا بڵێی سادە و ڕەووان و ساکار و ئاسانە، بەڵام لەهەمان کاتدا تا بڵێی قورس و زەحمەت و گرانە، باشترین بەڵگەش، زەحمەتیی لاساکردنەوەیەتی .
لە زۆربەی دەقەشیعرەکانیدا، سیحرێکی شاراوەی کاریگەر هەیە لە نێوان دەستپێک و قوفڵدانی دەقەکەدا: دەستپێکێک، هەر لە قسەی ئاسایی دەچێ، قوفڵدانێک ،کە لە ناخەوە ڕاتدەچڵەکێنی.
ئەو، تاقە شاعیرە لە هەموو مێژوودا، بیرۆکەی (ئیلهام و سرووشی شیعری) بەتاڵ کردەوە. نزیکەی ١٧٢ دەقە شیعر، لە دوای یەک، بەبێ پسانەوە نووسی. هەر ڕۆژەی دەقە شیعرێکی نوێ!

هەرچی پەیام و هاوار و قیژە و دەنگدانەوەیەک، کە لە دەقەشیعرەکانیدا، بوونیان هەیە، ڕۆژانە هەستییان پێدەکەین، بەڵام، گەروومان توانی ئەو دەربڕینانەی نییە، کە شاعیر هەیەتی. بۆیە کە دەیانبیستین، وادەزانین، یەکمجارە لە گوێماندا دەزرینگێنەوە.
ئەوەندەی من ئاشنا بم، بە شیعری جیهانی، ئیمڕۆ، هیچ شاعیرێک شک نا بەم، وەک قوباد، ژینگە و زیندەوەر و بێگیانەکانی، لە دەقەشیعرییەکانیاندا تەوزیف کرد بێ. شاعیری مێروولە و خاڵخاڵۆکە و کیسەڵ و بەفر و گەفر و دار و بەردە… . ئەگەر یەشار کەمال، سۆفییانە لە مێروولەیەک ڕادەمینێ کە خەریکی ئاو خواردنەوەیە، ئەوا جەلیزادە، ئاشقانە لە خەمی ئەو میروولەیە دایە، کە لە کەنار زەریایەک خەریکە نغرۆ دەبێ!

ئەلهـەقی، جەلیزادە شاعیرێکی گەردوونییە، ئەگەر، قەڵەمێکی ب□□ادەست و کارامە هەبێ، بە زمانی بزانێت و لێی تێبگا و دەنگی

بگەینێتە دونیـــا… . لێکۆلەر و تـــوێژەر و ڕەخنەکـــاری بەتوانـــا، دەتـــوانن میتۆد و تیـــوریی ئەدەبیـــی نـــوێ لە بەرھەمە شیعرییەکـــانی ئەودا هەڵینجن . ئێستا ئەو، وەک دیارەدی شیعریی، کەوتووەتە سەر سکەی خۆی، ئەگەر پچران و وەستان و کەوتنی نەێتە ڕێ، دوورە نییە لە ئیستگەکانی داهاتوویدا بگاتە (قوتابخانەی شیعری پڕایڤێتی خۆی). بەڵام با جارێ، ئەو پێشبینییە، بۆ ئایندە لێگەڕێین.

فازیل شەوڕۆ

٧ ی نیسانی ٢٠٢٢ ـــ دوبلن